

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ТРУДОВОМУ І ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ

особистості школяра та його інших компетентностей, зазначимо, що предметно-перетворювальна діяльність розвиває логічне мислення, уміння аналізувати й узагальнювати інформацію, знаходити причинно-наслідкові зв'язки, створює основу осмислення проблем, формування цінностей, уміння бачити й оцінювати результати своєї трудової діяльності, створює навички співробітництва. Знання, уміння, навички мають виконувати у трудовому навчанні функцію не стільки самостійних цілей, скільки засобів у процесі фізичного, інтелектуального, соціального і духовного розвитку особистості школяра. Важливим стає не наявність в індивіда внутрішньої організації знань, особистих якостей та здібностей, а здатність застосовувати набуті компетентності в житті та навчанні.

Процес формування технологічних компетенцій в учнів основної школи найбільш успішно здійснюється шляхом широко використання в навчальному процесі творчих робіт школярів: проектних робіт, дослідницьких та інших форм творчої активності тощо. Як показують спеціальні дослідження та педагогічна практика, організаційною формою реалізації компетентісного підходу до технологічної освіти можуть стати різноманітні інтерактивні форми й методи навчання, які приходять на зміну пояснювально-інформаційним методам. Поширюються форми, спрямовані на розвиток дитини, серед яких важливою є самоосвіта школярів.

Таким чином, формування технологічної компетентності зумовлене педагогічною свідомістю вчителя, його творчим, активно — дієвим ставленням до розуміння і впровадження компетентісного підходу на основі сучасної методики трудового навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдулина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. — М.: Просвещение, 1990. — 141 с.
2. Генетианский В. И. Знание как категория педагогики: опыт педагогической когнитологии. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1989. — 174 с.
3. Компетенция и компетентность: сколько их у российского школьника? // Народное образование. — 2004. — №4. — С. 130–137.
4. Львова Ю. Л. Педагогические этюды: Кн. Для учителя. — М.: Просвещение, 1990. — 63 с.
5. Ніколаєнко С. М. Якісна освіта — запорука самореалізації особистості // Освіта України. — 2007. — С. 59.
6. Пометун О. І. Компетентісний підхід — найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти // Рідна школа. — 2005. — №1. — С. 65–69.
7. Селевко Г. Компетентности и их классификация // Народное образование. — 2004. — №4. — С. 138–143.
8. Стратегии модернизации содержания общего образования. Материалы разработки документов по обновлению общего образования. — М., 2001.
9. Шишов С.Е., Кальней В.А. Мониторинг качества образования в школе. — М.: Пед. общество России, 1999. — 318 с.

Роман ГУРЕВИЧ

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІА-ТЕХНОЛОГІЙ

Розглянуто співвідношення та взаємозв'язок термінів “компетенція” та “компетентність”. Визначено поняття “ключова компетенція”. Наведено перелік ключових компетенцій у сфері освіти. Розглянуто можливості мультимедіа-технологій у формуванні інформаційної та комунікативної компетентності майбутніх педагогів.

Сучасна вітчизняна освіта все більш цілеспрямовано використовує компетентісний підхід. З точки зору цього підходу одним із головних завдань освіти є формування ключових компетенцій, тобто готовності тих, хто навчається використовувати засвоєні знання, навчальні вміння і навички, а також способи діяльності в реальному житті для вирішення практичних і теоретичних задач.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ТРУДОВОМУ І ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ

Компетентність — це категорія, що належить сфері взаємин між знаннями і практичною діяльністю людини. Вона інтегрує знання, вміння і засвоєні способи діяльності стосовно конкретних умов, у конкретній ситуації, а мультимедіа дозволяють створити освітнє середовище для формування і прояву компетентності (рис. 1).

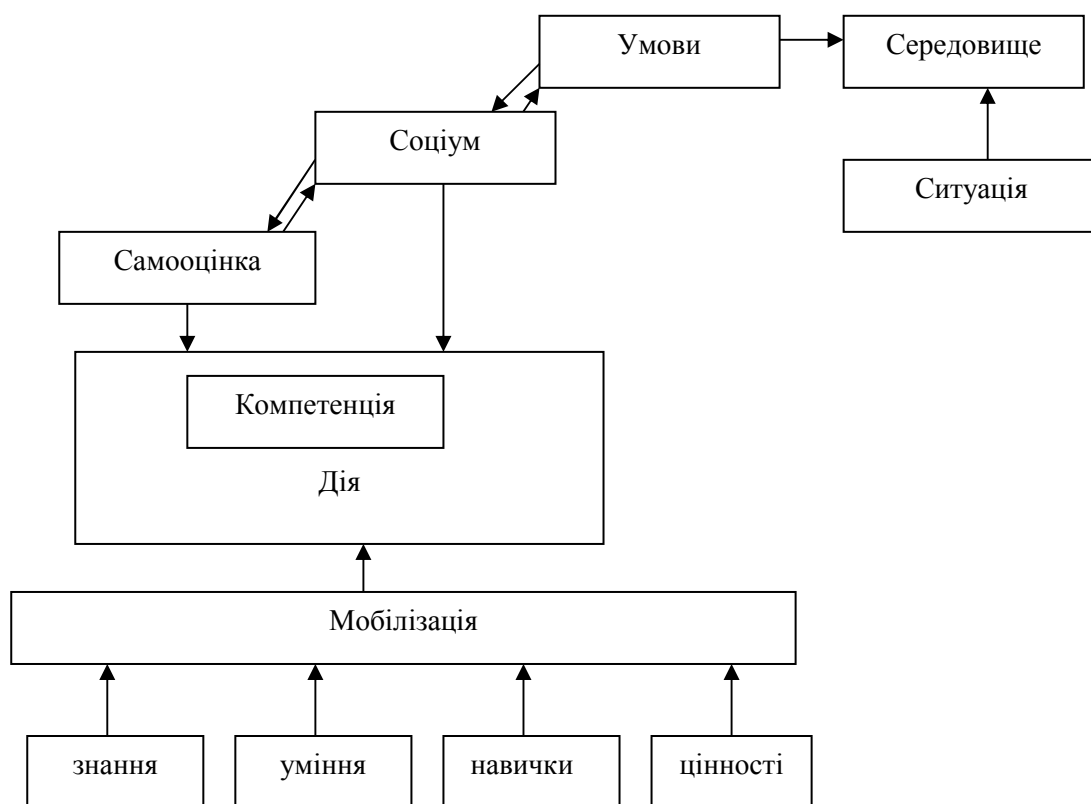

Рис. 1. Схема формування ключових компетенцій.

Як бачимо, тут використовуються два поняття, що є доволі близькими, і тому треба визначити: що є компетентність, а що є ключовою компетенцією?

Компетенція в перекладі з латинської “competentia” означає коло питань, в яких людина добре поінформована, володіє знаннями та досвідом. Компетентна в певній сфері людина володіє відповідними знаннями та здібностями, що дозволяють їй обґрунтовано судити про цю область і ефективно діяти в ній.

У методиках навчання окремих предметів поняття “компетенція” використовується давно, наприклад, лінгводидактичні компетенції застосовують у вивченні мов, комунікативні – в інформатиці тощо. Останніми роками поняття “компетенція” вийшло на загальнодидактичний і методичний рівень. Це пов’язане з його системно-практичними функціями та інтеграційною метапредметною роллю в загальній освіті. Посилення уваги до даного поняття зумовлене також рекомендаціями Ради Європи, що відносяться до оновлення освіти, її наближенням до замовлення соціуму.

Орієнтація на компетентнісний підхід приводить у багатьох випадках до необхідності розширення меж освітнього простору за межі формального в паралельні освітні системи неформальної і позаформальної освіти з урахуванням індивідуальних інтересів і можливостей тих, хто навчається.

Вивченню можливостей компетентнісного підходу в системі загальної та професійної освіти присвячені роботи багатьох дослідників, у тому числі українських. Зокрема, колективна монографія “Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи” (Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Парашенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубочева) [2], де розглядаються питання компетентнісного підходу до формування змісту середньої освіти, складові реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі, наведено перелік ключових компетенцій, визначених українськими педагогами та ін.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ТРУДОВОМУ І ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ

У літературі можна зустріти значну кількість означень поняття “ключова компетенція”. У наших дослідженнях ми дотримуємося означення, що розглядає *ключові компетенції* як важливі специфічні компетенції, котрі використовуються в повсякденному житті в процесі здійснення діяльності в сфері освіти, на робочому місці або під час одержання професійної підготовки.

У той самий час, за визначенням російського науковця Б. Ельконіна, компетентність — це кваліфікаційна характеристика індивіда, взята в момент його включення в певну діяльність. Оскільки в будь-якої дії є два аспекти: ресурсний і продуктивний, то саме розвиток компетентності визначає перетворення ресурсу в продукт.

Слід наголосити, що не має єдиного узгодженого визначення і переліку ключових компетенцій. Оскільки компетенції — це, насамперед, замовлення суспільства до підготовки його громадян, то такий перелік багато в чому визначається угодженою позицією соціуму в певній країні або регіоні. Досягти такого узгодження не завжди вдається. Наприклад, у процесі виконання міжнародного проекту “Визначення і відбір ключових компетенцій”, що реалізовувався організацією економічного співробітництва і розвитку та Національними інститутами освітньої статистики Швейцарії і США, строгого визначення ключових компетенцій вироблено не було.

Під час симпозіуму Ради Європи за темою “Ключові компетенції для Європи” було визначено орієнтовний перелік ключових компетенцій, який націлював майбутніх фахівців на такі (Рис. 2):

Вивчати:

- уміти одержувати користь з досвіду;
- організовувати взаємозв’язок своїх знань і упорядковувати їх;
- організовувати свої власні прийоми вивчення;
- уміти вирішувати проблеми;
- самостійно займатися своїм навчанням.

Шукати:

- запрошувати різні бази даних;
- опитувати оточення;
- консультиватися у експертів;
- одержувати інформацію;
- уміти працювати з документами і класифікувати їх.

Думати:

- організовувати взаємозв’язок минулих і нинішніх подій;
- критично відноситися до того або іншого аспекту розвитку наших суспільств;
- уміти протистояти невпевненості і складності;
- займати позицію в дискусіях і виконувати свою власну думку;
- бачити важливість політичного і економічного оточення, в якому проходить навчання і робота;
- оцінювати соціальні звички, пов’язані зі здоров’ям, споживанням, а також із навколишнім середовищем;
- уміти оцінювати витвори мистецтва і літератури.

Співробітничати:

- уміти співробітничати і працювати в групі;
- ухвалювати рішення — узгоджувати розбіжності і конфлікти;
- уміти домовлятися;
- уміти розробляти і виконувати контракти.

Прийматися за справу:

- включатися в проект;
- нести відповідальність;
- входити до групи або колективу і робити свій внесок;
- доводити солідарність;
- уміти організовувати свою роботу;
- уміти користуватися обчислювальними і моделюючими приладами.

Адаптуватися:

- уміти використовувати нові технології інформації і комунікації;
- доводити гнучкість перед можливістю швидких змін;
- демонструвати стійкість перед труднощами;
- уміти знаходити нові розв'язки [5].

Аналіз даного переліку компетенцій показує їх достатню креативну спрямованість, хоча і не завжди в явному вигляді, а як підготовчий етап до творчості. До власне креативних компетенцій з даного списку можна віднести: “уміти одержувати користь з досвіду”, “уміти вирішувати проблеми”, “організовувати взаємозв'язок минулих і нинішніх подій”, “уміти знаходити нові розв'язки”. В той самий час, вказівки на дані вміння ще недостатньо для того, щоб цілісно представити весь комплекс знань, умінь, способів діяльності і досвіду учня відносно його креативних компетенцій.

У програмних документах щодо модернізації української освіти виділено наступні ключові компетенції:

- компетенції в сфері пізнавальної діяльності, засновані на засвоєнні способів самостійного набуття знань з різних джерел інформації;
- компетенції в сфері суспільної діяльності;
- компетенції в сфері трудової діяльності;
- інформаційні і комунікативні компетенції.

Аналізуючи різні підходи до ключових компетенцій, ми виділили універсальне інваріантне ядро в різних підходах: це інформаційна та комунікативна компетенції. Особлива роль їх полягає в тому, що вони є основою інформаційної діяльності як головного виду діяльності в інформаційному суспільстві, а також основою для освоєння і використання інформаційних і телекомунікаційних технологій.

Для реалізації компетентнісного підходу в системі загальної освіти необхідна підготовка і перепідготовка вчителів, здатних в реальній життєвій і професійній діяльності застосовувати засвоєні знання й уміння. Це вимагає зміни традиційного навчального процесу, оскільки для формування компетентної людини необхідне створення особливих навчальних ситуацій, що грають роль моделей реальних життєвих ситуацій, а також здійснення ефективного контролю за діяльністю тих, хто навчається, у роботі з цими моделями.

Основний підхід, прийнятий у нашій роботі полягає в тому, що ці ситуації можна створити в спеціальних навчальних середовищах, використовуючи сучасні мультимедіа-технології.

Надалі під *освітнім мультимедіа* ми розумітимемо дидактичний програмний засіб, котрий пред'являє освітній зміст в інтерактивній формі за допомогою різних видів інформації, інтегроване використання яких сприяє підвищенню ефективності пізнавальних процесів.

Мета дослідження полягала в тому, щоб визначити дидактичні моделі і принципи формування інформаційної та комунікативної компетенцій на основі мультимедіа-технологій для підготовки майбутніх вчителів до реалізації компетентнісного підходу і розробити на їх основі методичну систему для відкритої освіти.

Найадекватнішою методикою використання мультимедіа — технологій для формування компетенцій слугують активні методи навчання, до яких відносяться кейс-метод, метод керованого відкриття, метод проектів і портфельний підхід (“портфоліо”).

Індивідуалізація навчання в умовах розвитку ключових компетенцій вимагає проведення моніторингу пізнавального стилю студентів, розширення дружньої інтерактивності мультимедіа-технологій за рахунок використання системи програмних віртуальних агентів, що дозволяють реалізувати особисто орієнтований і практико-орієнтований підходи. Методична система підготовки майбутніх вчителів до використання мультимедіа-технологій в умовах компетентнісного підходу визначається в даний час розвитком змісту навчання, спрямованим на освоєння і використання мультимедіа-технологій і методики навчання, що використовує сучасні діяльнісні моделі (метод проектів, кейс-метод), особистісно орієнтовані засоби мультимедіа.

На основі вивчення структури професійної діяльності вчителя, нами були виділені основні компетенції, які визначають ступінь його готовності до самостійної роботи в умовах відкритої освіти:

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ТРУДОВОМУ І ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ

- *інформаційна* (як універсальні способи пошуку, одержання, обробки, представлення і передачі інформації, узагальнення, систематизації і перетворення інформації в знання);
- *моделююча* (як універсальна дослідницька, що розвиває розуміння і логічне мислення);
- *контрольно-оцінна, гностична* (якісні і кількісні оцінки, самооцінка, “портфельний підхід”);
- *мобілізаційна* (як інтеграція управлінської, менеджеральної, організаційної, конструктивної);
- *культурно-ціннісна* (що включає погляд на освіту як на освоєння культурних і інтелектуальних цінностей, покликана реалізувати принципи громадянської освіти);
- *комунікативна* (що сприяє соціалізації, розвитку навичок спілкування, продуктивної комунікації, співпраці, самонавчання у відкритому освітньому просторі, життя в полікультурному суспільстві, толерантності).

Системотвірними в цьому списку є інформаційні і комунікативні компетенції. Саме ці компетенції є основою системи неперервної освіти, що має на увазі вміння знаходити, оцінювати і використовувати в професійній педагогічній діяльності необхідну інформацію. Крім того, інформаційні і комунікативні компетенції стають необхідним елементом соціалізації особи, як відзначав наприклад, один із провідних російських фахівців в галузі соціальної інформатики К. Колін [1, 22]. Природним середовищем формування цих компетенцій є мультимедіа - технології.

Мультимедіа-технології можна визначити як систему комп'ютерних інформаційних технологій, що можуть бути використаними для реалізації ідеї об'єднання різномірної інформації в єдине комп'ютерне інформаційне середовище. Кожна із мультимедіа-технологій володіє своєю схемою об'єднання, якій підкоряються мультимедіа-редактори, що призначені для створення мультимедіа-продуктів у рамках даної технології, самі мультимедіа-продукти і педагогічні технології їх використання. Істотне розширення можливостей мультимедіа-технологій дають так звані гіпермедіа-технології. Ми розуміємо гіпермедіа як розподілену в комп'ютерній мережі гіпертекстову структуру мультимедіа. Найбільш близьке нам визначення цієї технології, дане Д. Парк (D. Park): Гіпермедіа — це мультимедіа, інтегруюче структурні характеристики систем управління базами даних; психологічні методи для представлення знань і технічні методи підтримки процесів взаємодії людина-комп'ютер. У деяких роботах підкреслюється, що гіпермедіа — це механізм зовнішнього представлення активних мережних структур людського пізнання [6, 82]. Прихильники гіпермедіа-систем вважають, що вони моделюють асоціативну пам'ять і тим самим сприяють більш тривалому запам'ятовуванню і активізації логічного мислення.

Можливості мультимедіа- і гіпермедіа-технологій дозволяють активно їх використовувати майбутніми вчителями для освоєння компетентнісного підходу, для підготовки інтерактивних дидактичних матеріалів.

Суть процесу навчання полягає в тому, що викладач сприяє студентів у використанні знань для вирішення певної проблеми. Все це характеризується певною крапкою в часі і просторі, де стосунки “викладач-студент” засновані на ідентифікації проблеми і побудові відповідного знання. Частіше всього, студент потребує допомоги і пояснення; при цьому середовище віртуального навчання і мультимедіа-технології якраз зможуть допомогти в ідентифікації конкретних ускладнень і індивідуальної допомоги конкретному студенту в ситуації вирішення проблеми і розвитку конкретної компетенції. На рис. 3 представлено схему взаємодій між викладачем і студентом під час вирішення проблем в умовах занурення учасників освітнього процесу в гіпермедіа-середовище.

На схемі прийняті наступні позначення: С — студент, В — викладач або електронний посередник, РПС — рішення проблем реального світу. РПМС — рішення проблем у модельній ситуації; ПРС — проблеми реального світу, К — компетенції, З — знання.

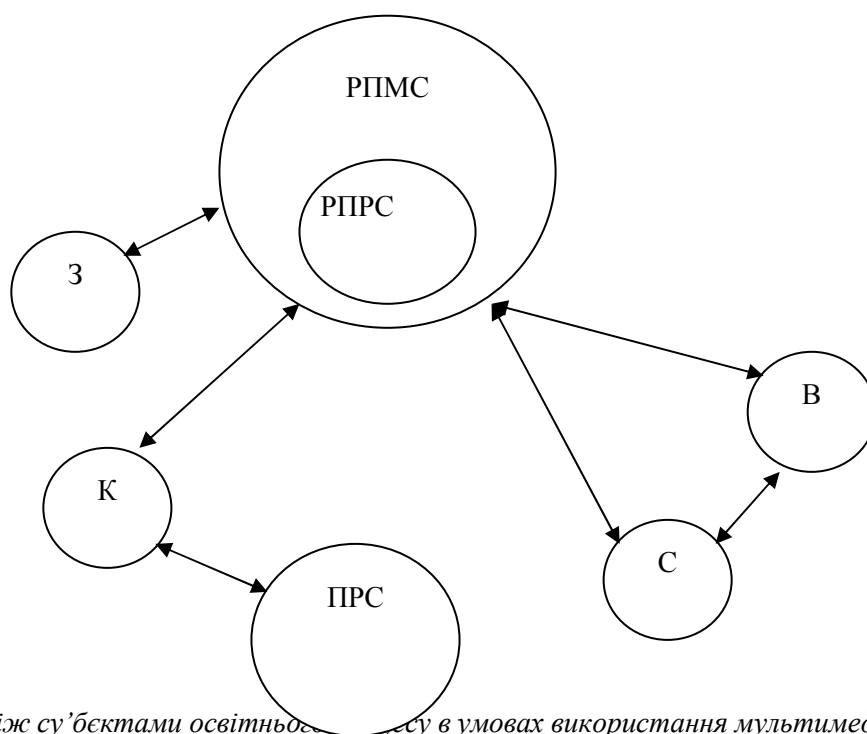

Рис. 3. Взаємодія між су'бjekтами освітнього процесу в умовах використання мультимедіа як середовища формування компетенцій

Досліджуючи роль комунікації між учасниками освітнього процесу в умовах віртуального навчання, ми довели необхідність введення в освітні мультимедіа інтелектуальних програмних персонажів або агентів, які забезпечують керівництво і психологічну підтримку в процесі розв'язання навчальної задачі.

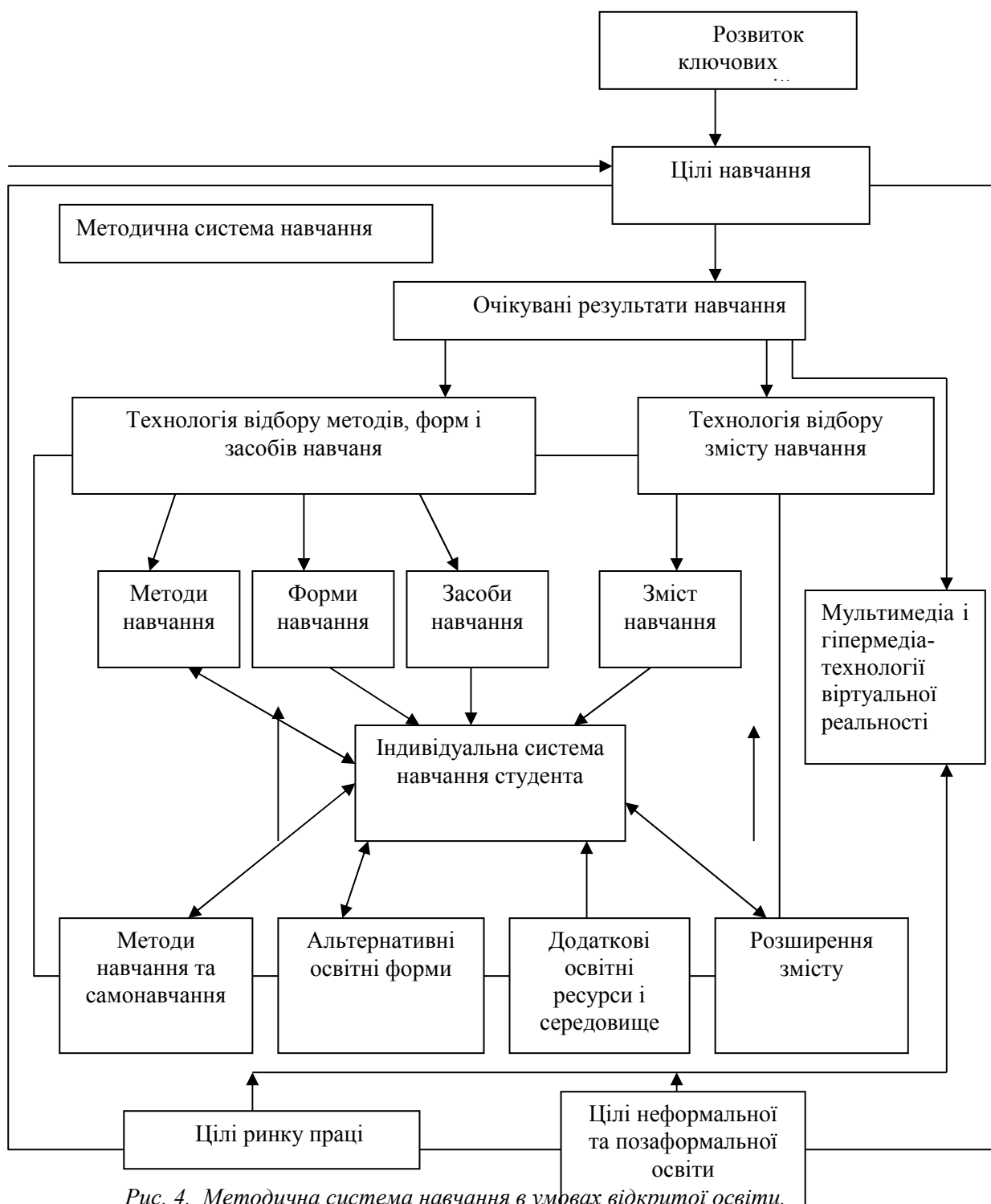
Слід зазначити, що інтелектуальні програмні агенти дозволяють подолати психологічний бар'єр відчуження, розв'язати проблему відторгнення мультимедіа педагогами, сприятимуть “пожвавленню” середовища віртуальної реальності.

Моніторинг освітнього стилю студентів у мультимедіа-продуктах і середовищах, визначення дидактично значущих властивостей віртуальних програмних агентів, їх адаптованість і настроюваність студентами залежно від конкретних освітніх задач дозволить на практиці реалізувати особисто орієнтовані принципи навчання.

У центр методичної системи формування інформаційної і комунікативної компетенцій майбутніх учителів необхідно помістити індивідуальну систему навчання самого студента, що формується і розвивається, інтерферувати її із *запитами ринку праці, неформальної і позаформальної* освіти, що дозволяє проектувати відкриту методичну систему, основним засобом і середовищем формування ключових компетенцій в якій служать мультимедіа-технології (рис. 4). Досвід нашої роботи свідчить, що найефективнішою методикою формування інформаційної і комунікативної компетенцій є активні діяльнісні методи навчання: кероване відкриття, кейс-стаді, “Портфоліо”, проектний метод. Зупинимось докладніше на методі кейс-стаді.

Відомою особливістю методу кейс-стаді (Case Study) є створення проблемної ситуації на основі фактів з реального життя. Case — не просто правдивий опис подій, а єдиний інформаційно-комунікативний комплекс, що дозволяє зрозуміти ситуацію, висунути гіпотезу, вміти знайти необхідну інформацію, провести дискусію і зрештою ухвалити правильне рішення. Будь-яка кейс-ситуація багатозначна (не має єдиного правильного рішення). Навчання на основі кейс-методу базується на необхідності ухвалення рішень в умовах недоліку або надмірності інформації. Останнім часом все популярнішим є представлення кейс-ситуацій у вигляді мультимедіа-презентації або WEB-публікацій в Інтернеті. Метод кейс-стаді дозволяє реалізувати найефективнішу методику формування інформаційної та комунікативної компетенцій і деяких інших, представлених на наступному рисунку (рис. 4).

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД
У ТРУДОВОМУ І ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ

Рис. 4. Методична система навчання в умовах відкритої освіти.

У процесі дослідження були виявлені проблеми методичного і психолого-педагогічного плану, пов'язані з неготовністю до ефективної реалізації розвивальних властивостей інтерактивних мультимедіа-середовищ, серед них: інтенсифікація підготовки до уроку, ускладнення діяльності педагога, зниження уваги студентів до пояснення викладача, тощо. Під час аналізу результатів навчання було встановлено, що основні причини неефективності використання мультимедіа в умовах компетентнісного підходу пов'язані як з низькою

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ТРУДОВОМУ І ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ

інтерактивністю, відвертістю і дружністю більшості мультимедіа-продуктів, так і з недостатньою кваліфікацією педагогів у використанні сучасних ІКТ.

Для практичної реалізації компетентнісного підходу в системі підготовки майбутніх вчителів розроблений курс “Мультимедіа в освіті”, проведена апробація окремих модулів даного курсу в методичній підготовці майбутніх учителів трудового навчання, в рамках спецкурсів проведено вивчення методів “Кейс-стаді” і методу “Портфоліо” як універсальних методів формування і оцінки інформаційної і комунікативної компетенцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев А. Л. Компетентносная парадигма в образовании: опыт философско-методического анализа // Педагогика. — 2005. — № 4. — С. 19–27.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. — К.: “К.І.С.”, — 2004. — 136 с.
3. Компетентності та компетенції: до визначення понять в українському контексті // Відкритий урок. — 2004. — № 17–18. — С. 13–17.
4. Пометун О. І. Компетентнісний підхід — найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти // Рідна школа. — 2005. — № 1. — С. 55–69.
5. Совет Европы: Симпозиум по теме “Ключевые компетенции для Европы”: Док. DECS/SC/Sec. (96) 43. Берн, 1996. — 511с.
6. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения. — М.: Изд-во МГУ, 2003. — 416с.

Олена СИСОЄВА

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ I-II РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

У даній статті розглянуто теоретичні підходи до вивчення проблеми професійної компетентності майбутніх фахівців вищих навчальних закладів. Акцентовується увага на різних підходах до визначення поняття компетенції і компетентності. Запропоновано шляхи формування компетентної особистості технічного фахівця та інтегровано модель ключових компетенцій. Визначено напрямки розв’язування проблеми формування професійної компетентності в сучасному світі.

Однією з основних вимог до професійно-технічної освіти є вимога забезпечення її якості. Головним мірилом якості освіти стає компетентність фахівця. Професійно-технічна освіта все більше орієнтується на підготовку кваліфікованого фахівця відповідного рівня та профілю, конкурентноздатного на національному та європейському ринках праці, компетентного спеціаліста, який не тільки вільно володіє вибраною професією й орієнтується в суміжних галузях діяльності, а й готовий до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності. Сучасні працедавці більше зацікавлені не в оцінках за засвоєні освітньої програми, не тільки в якості знань, умінь, навичок (ЗУН) майбутнього працівника, а більше в його компетентності та компетенції. Лідери бізнесу зацікавлені у фахівцеві, який в оптимальні терміни зможе реалізувати певний проект, спрямований на розв’язання проблеми розвитку або виживання організації (підприємства).

За останнє десятиріччя в усьому світі й в тому числі в Україні вимоги до результатів освіти формуються здебільшого за допомогою категорії компетентність, компетенції. Так, відповідно до Програми Кабінету Міністрів України “Назустріч людям”, серед основних завдань сучасної школи є формування в учнів загальнонаукової, загальнокультурної, технологічної, комунікативної і соціальної компетентностей на основі засвоєння системи знань про природу, людину, суспільство, культуру, виробництво, оволодіння засобами пізнавальної й практичної діяльності [1, 3].

Тому нині зростає увага до вивчення різних виявів компетентності як передумов на шляху підготовки особистості до життєвої та професійної діяльності, успішного самоствердження й взаємодії з навколишнім світом. Більше того, розв’язання проблеми